1119
L. V. 6

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible], 7 [illegible] 1888

[illegible]

[illegible]

"[illegible]"

[illegible]

15 [illegible] 1887

[illegible]

BIBLIOTH. MECHITH. VINDOB.

STOCKHOLM 1887.
Tryckt å C. A. Carlsson's Litogr. Anstalt

[illegible]

[illegible] . երես 3.
[illegible] . երես 4.
[illegible] . երես 8.
[illegible] . երես 12.
[illegible] . երես 17.

[illegible]

[illegible]

յուն, ուր [illegible] նշանները

կարող: Համեմատությունը որ չունի կատա_

րողական [illegible] է մի՛ և նույն

[illegible] մի՛ [illegible], իսկ

որ են այն [illegible] կազմե.

Նրանց մի՛ [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] ինչ որ [illegible] [illegible]:

<u>Ֆիննական</u> ցեղերը են [illegible]

ի [illegible] [illegible]

[illegible]: [illegible] [illegible] ցեղերը

է 5 [illegible] [illegible]:

Համեմատական [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] և [illegible]_

[illegible]:

[illegible] ցեղերը [illegible]

են [illegible] ի [illegible] [illegible]:

[illegible]

[illegible] 16 [illegible]
1883 [illegible] Aftonbla-
det ([illegible]) [illegible]

"Venedig, den 16 juli. I natt utbröt eldsvåda i klostret San Lazzaro. Menniskolif gingo förlorade. Det dyrbara biblioteket räddades."

[illegible],

"[illegible], 16 [illegible] [1]: [illegible]

---

1. [illegible]

[illegible]

[illegible] 4-5 [illegible]

[illegible] (Bibliotheca Armena) [illegible]

եւ եւրոպական ծանօթութեամբ, հա_
սարակագիտութեամբ, քաղաքական տն_
տեսութեամբ եւ [illegible] [illegible]_
[illegible], [illegible] [illegible] եւ [illegible]_
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]_
[illegible], [illegible] [illegible]
(այլ, [illegible], [illegible]): [illegible] [illegible]_
[illegible], որոնց [illegible] եւ էր [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] եւ
[illegible] եւ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]_
[illegible]։

[illegible] [illegible] [illegible] մի [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] որ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] էր [illegible]: [illegible]_
[illegible] [illegible] որ իմ [illegible]
[illegible] [illegible] եւ [illegible] եւ
[illegible] [illegible] ի [illegible] [illegible]. [illegible],
[illegible] եւ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] որ [illegible], եւ եւ [illegible]
մի [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] որ [illegible]_

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] [1] [illegible] (1826) 99 [illegible]

---

1. [illegible]

[illegible]
[illegible] 1863, [illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Bauni
([illegible] Baunus) [illegible]
[illegible]

Այս բառս էր գրեալ նաեւ ի թարգմա-
նութեանն Հարցմանց Լոռ (Մեծ. Հայ.
Տետրակի, Ա. Պ. Յովհաննէս. 58), Հմ
Հ. Աւգեր Բառգրքակային աւանդ է.
ուղիղ Նարցմանց Լոռ. (Տե՛ս Գիր՝ անձն
Հայ Մեծի). Ուրեմն է նա այս բառգիրք
որ կարծեմ էր նախապատրաստեալ Հար-
ցմանց Լոռ:

Ն. Յովհ. 226 գրեալ է. "Որոց նախնեա-
նեանն ի բանն քան զնա, շատ նորա (այս
ինքն Հայ Մ(ագիստրոսի) անմարդասիրութեանն.
որպէս նա Հերեան իւր (Գրչ. Տեր) յին-
քեան աւելի, եւ Հերեան իւր ի սողոմեան
եւ ի ծծիս դաւերին. որ ոչ նորա է, որ
աղտաւքն եւ աղխանս եւ անձայն եւ
առաւել ճառեալ է": Աղխանս. աւել եւ
նոյ Հայերէնեանն:

Ճառ ամբարձ Հայոց նախաւմբ Հարցմա-
նէ! Հարցման էր Տրդատ նա կանոն (Կաս
պեալ-Աղուանեան) իւրեան այրեալ է
յեղեղեայ նախահաւատութեանն: Նոյ արժան
գաւառեալ նա դեռ է Հարցման "որ
աղտաւքն եւ աղխանս եւ անձայն եւ

[illegible] [illegible] է". Համեմատէ. "Եւ [illegible] [illegible] [illegible], որ ի [illegible] է [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]". Եզնիկ, 235. ([illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].) — "[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]". Ագաթանգեղոս, 279. ([illegible] [illegible] [illegible], 1835. [illegible] [illegible].) — "Ի [illegible] էր Բանն" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. "[illegible] Բանն էր [առ] Աստուած" [illegible] [illegible]. [illegible], Բ. 68. — "[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]". [illegible], [illegible]. [illegible]. 129:

[illegible] [illegible] [illegible] ի [illegible] "[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]", [illegible] է [illegible] [illegible]. Բ. 68:

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Ս. Ղազարու (1833) [illegible] 9 եւ 10. [illegible]

այս նշանաւորաց յիշատակարանը արդեօք, հանդերձ օգնականօք բարեաց եղանակս է թաղեալ Սամուէլեան, յորում ծանուցանէր բան յիշատակարանս եւ յետադասել սաձայնողաց եղեն":

Ծանօթ են ի Հայկական Բանասիրութեան իր հոգեւոր երգարանութեամբ որոնց երգեց ազատականք Չարքս, եւ այլ եւ այլ օրինակներ հայ յօրինած են բառեկայան Մատենագրութեան Ը դարու գրքերը ի հարցմանը, ուր ազնիւ Վենետիկ ի կաց[1]: Վերջին Ժողով պատմեան Վենետիկեան

---

1. Ի Վենետիկ տպագրութեան Ս. Ղազարու, 1881, Ղեւոնդեան սոյն Վենետիկ. Մեծապէս եւ գրական է հայ Մեր համր գրոց յորս 331: Յետոյ 171 "Հիւսիսային Արեւելեան" գրուածք դրեր ընդ Նոյնպէս "Հիւսիսային Արեւելեան", Հայոց յանգարդ Արեւելեան:— 2. Սամուէլ Ղ. Պատմութեան Մատենագրութեան Ը դարու կա գրքերը Աւա սպարաներ ի դպրատեղւոյն Սաւրի դպրոց հայերէն Բանասիրութեան ընդ նա... նահանգի եւ գրաւոր կարծեաց ի յաւուր

[illegible] (la Légende des siè-
cles) [illegible]

[illegible] 275 - 276 [illegible]

Ետուն եւս առ ի նմին. «Ինչ աշխարհագրական
Հայաստանեայցն՝ Հայաստանեայն նոյն եւս մերձակայ
քաղաքաց, Հռոմայ [illegible] գրեթէ ամենայն
կայսերք են, Հռոմայ [ի] Յունաստանեան գրեթէ
[illegible]՝ առեալ ի Սամոսատայ քաղաքն
գաւառին». եւ այլն: Կայանէ ասորական
ըստ Հռոմայեցւոցն. նաեւ՝ նա նշանաւորն
[illegible] էր քաղաքն աշխարհագրական ի ԺԸ
դարու նախարարաց [illegible] [illegible] էր
[illegible] առանցն, [illegible] քաղաքն՝ որ
[illegible] եւ ի [illegible] [illegible] [illegible]՝ էր
գաւառին առեալ, այս ինքն [illegible], ի Սա-
մոսատայ: Ղուկիանոսի՝ նա ի [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] գրեթէ կամ ու-
[illegible] [illegible] [illegible] ի Սամոսատայ
քաղաքի, որում եւ էր [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ի Սամոսատայ
գրեթէ: Ղուկիանոսի՝ նա [illegible] [illegible]
գամ [illegible] եւ ի Սամոսատայ, եւ այլն՝
[illegible] գրագիտութեան, որում էր [illegible] նա
[illegible] [illegible] կամ [illegible] ԺԸ-
[illegible] [illegible] կամ ի [illegible] [illegible]:
Ղուկիանոսի՝ նա գաւառին քաղաքն, որ [illegible]
[illegible] [illegible] կամ [illegible]

Տրօք էր հաւաքուած, մէկը կամ միւսը [illegible]-
[illegible] էր զամբարան (ինչ՝ երկայն ի-
[illegible][1]) ի Ասմանեան, [illegible]
[illegible] և [illegible] [illegible] Տրօք,
այսինքն կամ [illegible] [illegible] [illegible]-
[illegible] էր զամբարեր (ինչ՝ էր [illegible])
[illegible] ի Ասմանեան։

Զամբարքն, մէկը [illegible], [illegible]
ի [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-
[illegible]. "[illegible] ([illegible] Ը) [illegible] (ի
[illegible] [illegible]) [illegible] [illegible]
[illegible], որ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] զամբարքն". [illegible].
Է. [illegible]. — "[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-
[illegible] [illegible], [illegible] զամբարքն
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] ի [illegible]-
[illegible] [illegible] [illegible]". [illegible],
Է. 126–127. — "Եւ [illegible] [illegible]-

---

1. "Ջամբարել. Երթալ [illegible]. [illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible]. *Andare insieme colla sua gente.*" Է. [illegible] [illegible],
Բառագիրք Հայերէն-Իտալերէն։

հատուածոյ հանդերձ առնելով Բագրատայ զօ-
րաց գումարտակ յաջորդեն Սմբատայ եւ
Վահանայ եւ Դաւթայ". եղ. Է. 228. — "Եւ
Հինգերորդ եւ վեց գնդաւ յՍպարապետն ի
Կարին գումարտակ, եւ ընդ յաւելեալս
վեց ծնծղայն յայս կար նորա ... եւ գու-
մարտակ գումարտակ զնա զօրու յՍպարապետն,
ի Վերայ Պարսից գումարտակին հանդերձ-
ներգործէր եղեւ". Ղազար Փարպեցի. 144.
145. (առաջին տպագրութեան. Վենետ.
Վերջերորդն :) — ("Գումարել առնել զօրս.
այսինքն յղել. Mandar delle truppe."
Հ. Էմ. Ջախջ. Բառգ. Հայ.-իտալ.)

Պատմաբան Բագրատունի
եւ իր պատմութիւնն Հայոց

Պատմաբան Բագրատունեաց պատմու-
թեան վերայ հետազօտութիւններն մի
գրած են, յորոնց կը ... հետազօտ
եւ Բագրատունի ... Դաւթի ... մատենա-
գրութեան Հայոց ... , որոնք կը

[illegible]

[illegible]

Զանգուածը մէջ են հրապարակուած
Հեղինակաց նման թեւաւորեալ:

Փախստական թեւաւորեալ բառը ծագումը
մ'է, որ է Հոմերի համեմատ Իլիականի դա-
րան յօրինած և պարզմելով գրուած
մի Կալան համեմատ Կալանը յանձնուել
Հեղինակ: Իսկ յաջողութեան են Կլայէ
նախկինին փոխելի Զանգուածութեան, ինչ են
կարդալ յասարդ Ը գլուխ, էջերն 58.
"Կապուրչեան Երգերը պարզ, բառը կը
մէ պարզմուածեան դարձուածներ, համեմա-
տակից կանոնի փախստական[1] թեւաւորեալ
համեմատականներ մէջ պարզմունք, որ կը
համեմատականներ գտանել":

---

1. Փախստական բառը առնուած է նոյն
նման փախստական: Այս բառը փախստական
Գրանսէրէն է բառին համանօթ: "Pièces
fugitives. Փոքր փախստական, կարճառօտ."
Յ. Արար. Հ. Մէթէոս, բառարան Գաղղ.-Հայ.-
Իտալ. բառը Fugitif. (Փախստական բառը
այսպէս գործածուած է գրուած մէջ մ
բառարանն մեկնութեան հեղինակ:)

Փաւստոս (որոշ նմանութիւններ ու Փաւստոսեան) հռոմէական անունն է, Faustus, որ նշանակէ՝ յաջող, բախտաւոր[1], անուն կայսր յատկապէս մէ՛ ու Հերակղոս եւ մէ՛ ու գերմանացւոյն, հանդերձ բացառութիւն Փաւստոս եւ Փաւստոսեան: Բայց Բիւզանդը հասարական է որ Բիւզանդացի նշանակէ, հոն որում կը համաձայնին եւ շատեր Փաւստոսի, Հայոց հայրենի պետք ընծայելով յատկացուցիչ: Ի Հայոց պատմութեան պատմիչը Փաւստոս Բուզանդացի կոչուած Հայ Պատմիչն է եւ մէ Պետր Հայրապետեան, ոչ աւելի ամէ. Սակայն կը դիտէ մէ Յոյնը Փաւստոսմեան անձնաւորել Բիւզանդ կը Պէրոն, եւ ոչ Եդեսիոյ Բիւզանդացի. «Համառօտութիւն Հայոց Փաւստոսեան Բիւզանդացւոյ». 58. — «Յորդոր ...

---

1. Փաւստոս անուան նշանակ ու նշանակութեան մասին (Արշամեան) եւ Փաւստոսեանս (Բագրատ), նոյնպէս հասկցուեցաւ:

Բիւզանդիոյ". 59. — "Յիշատակարան պատմու-
թեան Բիւզանդիոյ". 181. — "Բիւզանդեան
Հեղինակաց մատենագրութեան պատմա-
կանաց". 259: Ց՚Բ ... Ար-
... են ... Բիւզանդ. "Որում
ոչ երբեք Ալեքսանդրոյ՝ ... չէր կա-
րող ... ի ... ...,
որպէս ... ... ի ...
... ... ՝ ...
... ..., ...
... Բիւզանդեան պատմիչ". Ա.Բ. 309:

Բիւզանդեան գիրքն յիշուած է ի Մա-
տենագրին, ... ի ...,
"Բազմավէպ Մատենագրութեան". տետր 1,
65, 185, 261: Մատենագրութեան Հայոց ...
գիրք ի ... պատմագրութեան՝ ... գրե-
գրոց եւ ... ..., ...
... ...: Բազմավէպ
...՝ որ ... ... գրա-
ձոյ ... ..., — ... ...
... ... Աշոտի ...
...թեան, որ այլ ... է ...,
La Byzantine, — եւ Մատենագրութեան
..., էր երբեմն ... ...

[illegible]

[illegible] 40 [illegible]

[illegible] (342)

[illegible]

[illegible]

[illegible] ([illegible] 7-8, 12, 14, [illegible]) [illegible] ([illegible] 8):

[illegible]

եւ տեղւոյն, որպէս առաջնոյն ճշմարտութեան
Ագաթանգեղոսի կանոններուն, մեկնաբանութեան
ճառընտիրի հանդէպ հայերէնին մեկնութեան
կարգաւորեն քրիստոնէական առաջին ...
Արդ յայտարարեն եկեղեցի (քրիստոնէութիւն) եւ
ի մէջ այնքան երկրաբանութեան առաջնոյ կար-
ծեաց այդ պատմութեանց, այնպիսի մեծ արժանի
անհնարին հարցման եւ կարգի ի վերաբերու-
թեան բազմաթիւ եւ մի՛ լինի: Բայց եւ
անհատապէս ի միասին դիտաւորութեանն կար-
ծեցեալ գործն՝ ասեմ թէ գոյացեալ այն որ յան-
դարն եւ անցումներ եւ այլ լինելոց
մեան այնքան յետոյ՝ գրեալ ...
հաստ, եւ կամ էր ... ... դարուն՝
... , եւ ... պատ-
մութեան ... յաջորդութեան ... կա-
տարեալ ... : Եւ այդ յայտնի յաջորդէ
անհնարին ... (կամ ...). Բայց
են ... ի ... , այլ ... ...
... [1] ... ...

---

1. Այս ... ... եւ
յառաջ ... ի ... ... է ...
... ... , եւ ...

[illegible] 14, 10 :

[illegible]

[illegible] 80, [illegible]

աշխարհական մ'է, որ իր [illegible]
[illegible] ի [illegible] կը [illegible]. ան՝ [illegible]
ժողովրդական մ'է, որովհետեւ [illegible]-
[illegible] [illegible], որ իր [illegible]-
[illegible] [illegible] [illegible]՝ կը [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] Արամեանց (երես 98): Այս աշ-
խարհականն է [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]՝ [illegible] [illegible] [illegible]. եւ
այս ժողովրդականն է [illegible] [illegible], որ-
րոյ [illegible] [illegible] ի [illegible] [illegible] [illegible]-
[illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] ի [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
կը [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] է "[illegible] [illegible] [illegible]" (երես
80). ժողովրդականին [illegible] [illegible] [illegible] է
"[illegible] [illegible]" (երես 95), "[illegible]
[illegible]" (երես 101), եւ [illegible] "[illegible]"
(երես 98): [illegible] [illegible] [illegible]-
[illegible] [illegible] կը [illegible] "[illegible] [illegible]-
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]" (երես 72),
եւ [illegible] կը [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] եւ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-

[illegible] (94, 95, 96). [illegible] (155, 215). [illegible] (33). [illegible] 257 [illegible] 223–225 [illegible] 266–269 [illegible]

եւ գործերով [illegible]

[illegible] :

[illegible] 400,000

Հայ [illegible]

[illegible] (Երես 130, 131). —

[illegible] 600,000 [illegible]

[illegible] էր [illegible] (Երես 137). — [illegible]
4 միլիոն ոսկոյ ("[illegible] [illegible]") [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] 4 միլիոնով[1]
("[illegible] [illegible]") էր [illegible] [illegible]
40,000 [illegible] [illegible] 70,000 ոսկոյ [illegible], որ
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] մի [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 100 [illegible]
(Երես 147, 149). — [illegible] [illegible] [illegible]՝ [illegible]
[illegible]՝ [illegible] [illegible] [illegible] 5 մի-
լիոնով ("[illegible] [illegible] [illegible]", Երես 169). —
[illegible] [illegible] [illegible] էր [illegible]
[illegible] 6 միլիոնով ("[illegible] [illegible] [illegible]", Երես
185). [illegible] 145—158 [illegible] [illegible] [illegible]-
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ոսկոյ [illegible] [illegible]
[illegible]՝ [illegible] [illegible] 12 միլիոն էր
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible]՝ [illegible] [illegible] [illegible]-
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] "[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-
[illegible]" (Երես 150): Այսպէս [illegible]
[illegible] [illegible]՝ [illegible] [illegible]

---

1. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] 4 միլիոն ոսկոյ [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] է [illegible]:

[illegible] (… 145, 152, 198):

[illegible] (… 49). — [illegible] (… 55). — [illegible] (… 69). — [illegible] (… 166—

168). — [illegible] (Տես 174). — [illegible] (Տես 266—269):

[illegible] (Տես 155, 215). — [illegible] (Տես 173—174). — [illegible][1], "[illegible]", [illegible] (Տես

1. [illegible], Ե. Բ. Տես 634, [illegible]. "[illegible] ([illegible]), [illegible]". [illegible].

178). — [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 68 : [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 72 : [illegible]
[illegible]
[illegible] :

կ'երեւայ (երես 176—177).— Ինչ մը դատարկ բառախաղութեան զօրեղ ապացոյց կարճառօտային բնաձայնութիւնն (երես 251).— Նմանաձայնութեան բառը, որ ամենայն դժուար մեղք մը կը բերէ ան-կարելի (երես 252).— Եւ ինչ համեմատ ան-է՝ 257 երեսի անմեկնաբանելի դժուարութեան յանկարծ Հայոց Պատմութեան եւ Եկեղեցա-կանաց, դժուարին որ անտեղեկ եմ թէ դեռ Հոմերական Հերոսներ (Aretino) եւ "Evviva!" գոչել դեռ դար մը ետքը՝ թէ հերոսական բառ-համեմատութեան փառաւորեալ կարգացած ընէր:

Ահա ամենայն են ինչէ փառքերը <u>ան-յարմար</u>, <u>անզգայ</u>, <u>անզգամ</u>, <u>անհամ</u>, <u>հեղգեր</u>, <u>հեղուանք</u>, <u>անյարմարութեան</u>, <u>զարմանալութեան</u>, եւ Կարգս կ'ուզէ մեղադրել որ յետա-նոր ըմբռնումէ եւ գրոց փառաւորել՝ այնպէս և համեմատութեան "ռամկական հռչակաւորութեան": Ահա մեր փառքերը են դժուար նմանութեան որ հռչակաւոր դրօշակ մեջ կարծեալ նը-րդեալ ըմբռնել այս <u>անյարմարութեանց</u>, որչափ թէ համեմատական ռամկաբանութեանը դարձ կամ դարձեալ ռամկական՝ մի մայր հայոց եւ Յունարէնէ համեմատականներէ ռամկաբար ապացոյց: Ահա հիւսեր՝ որ գրած է

<u>Կուսին</u> <u>Օռլէանի</u> (La Pucelle d'Orléans),
մասին [illegible] գրչագրերուն, եւ որ [illegible] է՝
[illegible] [illegible] աշխատութիւն չէր:

Այս [illegible] [illegible] [illegible] երեւոյթը. [illegible] [illegible] եւ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] եւ [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] եւ [illegible] [illegible] կը [illegible]. (տես երես 8, 12, 22, 25, 37, 48, 72, 87, 93, 101, 108, 112, 198, 218, 219, 220, 221, 223, 268): [illegible] [illegible] [illegible] որ երես 25 [illegible] [illegible] ի [illegible] [illegible] կը [illegible] եւ [illegible][1], երես 645.— երես 72 [illegible] [illegible] [illegible] եւ [illegible] [illegible] ի [illegible] [illegible] [illegible] եւ [illegible] ի [illegible] [illegible] [illegible]՝ [illegible] [illegible] եւ [illegible] [illegible] [illegible], Ձ. թթ. երես 478, ուր կը կարդանք թէ "[illegible] [illegible] [illegible] ի [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] եւ [illegible] [illegible] ի [illegible] [illegible] [illegible]

---

1. Տես [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] եւ [illegible] [illegible] ի [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]:

(Փեւրոնեայ)". — յերես 223 Հաղորդութեան սուրբ խորհրդոյն չհաստատեալ կրօնաւորին Տերոյ պարգեւատուն սրբութեանն եւ գիտական երեւացեղ ի Վարս Հարանց, Հ. Բ. երես 426, 443:

Աստուածաշնչական Գրոց յայտնի ցուցակն եւ տեսութեանց ոչ սակաւ եւ ի գիրս սրբոցաց, եւ ընդ նոյն չէր չարաչարանաց պարգեւաբեանց զճանաչութիւն: "Երեւեցաւ նմա Հրեշտակ Տեառն ի տեսլեանն, եւ ասէ ցնա. Յակոբ, որդի Իսահակի, մի՛ երկնչիր. Ես Աստուած Տէր Աբրահամու հօր քոյ, եւ ասէ ցեղ ի խո ցանկացն մի՛ ցանկան". յերես 12. ("Ասէ Հրեշտակն Տեառն ի տեսլեան Երեւեցաւ նմա, եւ ասէ. Յովսէփ, որդի Դաւթի, մի՛ երկնչիր..." Մատթէոս, Ա. 20. — "Ես եմ Աստուած Տէր դառնադարձոյ քոյ". Ծնն. ԼԱ. 11.) — "Ասէ Հրեշտակն Աստուծոյ, եւ ասէ ցնա. Յակոբ, Յակոբ: Եւ նա ասէ. Ահաւասիկ, Տէր". յերես 22. ("Եւ կոչեաց զնա Հրեշտակ Տեառն յերկնից, եւ ասէ. Աբրահամ, Աբրահամ: Եւ նա ասէ ցնա. Ահաւասիկ եմ". Ծնն. ԻԲ. 11.) — "Գնային եւ ամենայն պատուիրանօքն Տեառն եւ արդարութեամբ անարատութեամբ". յերես 69. ("Գնային յամենայն պատուիրանս եւ յիրաւունս

[illegible] … 235. (" [illegible] [[illegible]] [illegible] … Գ Թագ. ԺԲ. 8.) — " [illegible] ([illegible]) [illegible] … ". [illegible] 254. (" [illegible] … ". Ա Թագ. ԺԷ. 42.) — [illegible] … 138—139, [illegible] … , [illegible] 43—46:

[illegible] … 26—27. — [illegible] …

[illegible], էջեր 32–35. — [illegible] [illegible] [illegible], էջեր 38–41. — [illegible] [illegible] "[illegible]", էջեր 45–46. — [illegible] եւ [illegible], եւ [illegible], էջեր 77, 78. — [illegible], որ [illegible] էջեր [illegible] է, 80–87. — [illegible], էջեր 91, 92. — [illegible] որ [illegible] "[illegible]" [illegible] (էջեր 96) "[illegible]" (էջեր 25) [illegible] "[illegible]" (էջեր 95), [illegible] "[illegible] եւ [illegible]" (էջեր 81), [illegible] "[illegible]" (էջեր 89), [illegible] "[illegible]" եւ "[illegible]" (էջեր 89), [illegible] "[illegible]", եւ [illegible] "[illegible]" (էջեր 98). — [illegible] [illegible], էջեր 110–113, 119, 120, [illegible] եւ

[illegible] ..., երես 175. — [illegible] ..., երես 195-197:

[illegible]

[illegible]

[illegible]

հանգչած է ի Սարարադայ[1] լերին, որ է մի ի լերանց Կորդուաց. (Կորդուաց լերինք [les monts Carduques] են բաժանէին Հայաստանին հետ Ասորեստանէ յՄիջագետաց եւ ի Ատրպատականէ): Եւ գտանեմք ի Բիւզանդականաց որ ասեն ճանճառ ննջելոյ լ'երկիր. ի գաւառն Կորդուաց ի լերանն Սարարադայ գտանել տապանն. "Ղայեւս ժամանակաւ թագաւոր գետոյ մեծ ծովեզերեան ննջելոյ, ... որում անուն Ճանճառ, ... յերկիր խաղաղի անդի գալ հանդերձ ի լերինս Հայոց, ի լերանն Սարարադայ,[2] ի սահմանս Այրարատեան գաւառին, ի գաւառն Կորդուաց, ... գտանել տապա-

---

1. Բնն Կորդուաց Սարարադ լերանն չէ նոյն Այրարատայ լերանն կամ լերանց Արարատեան, որ է ի գաւառին Այրարատայ եւ ըստ ավանդութեան հին ժամանակ, հայ ... գտանի ի Հանրագիտական յերես 61 միջերս:

2. Վերջին Հանգչման Հայրապետ են գրէ ի Հանրագիտական գաղղիերէն բարգմանութեան Բիւզանդական (Collection des histo-

[illegible]
[illegible] 22.

---

riens anciens et modernes de l'Arménie, [illegible] 218). "L'orthographe du nom de Sararat, donnée par Faustus, me paraît être une faute des copistes, car elle ne se trouve que chez cet écrivain". [illegible] "[illegible]" [illegible] "dans le territoire de la principauté d'Ararat", [illegible] "aux frontières du royaume d'Ararat". [illegible] "[illegible]" [illegible] "[illegible]" [illegible] ([illegible]. 27) [illegible] 23–24 [illegible]

(Մարութայեան Ճառն, եւ Մարութայեանց Ճառն, դարձեալ երես 22 եւ 24): Այս աւանդութեան Ասորւոց, ըստ Հայր դասին հանգամանք են ի ճառին Կորդուաց, եւ գտանի նաեւ ի Համառօտ եկեղեցւոյ Ասորւոց, երես 53. "Եւ մեծ մասն Հայր սրբոյն՝ որ ննջեաց ի ճառն Կորդուացւոց". եւ յայտնագոյն ի Մատենագրութեան Հայկական Մովսիսի Խորենացւոյ, երես 300-301, յորում Կորդուաց մէջ նաեւ Մարութայ ճառն՝ հանգոյն գտանի ի Տիգրանակերտի. "Եւ նոյն յայտնի աւանդն նաեւ (Հայկական) գտանի գտանել ընդ մեզ Կորդուաց ընդ

———

Մծբնացւոց հանդէպ. "Այս մեր պարզն ընդ ընդ <u>մերձեն</u> <u>Ծոփաց</u> ...
ձեռն ... ... Միջագետաց Հայոց ... Խաղաղ ... ,
եւ ... ... ". որ
էր ... ... Մծբնայ ... ... <u>մերձն</u> <u>Ծոփաց</u>,
որոց եւ Մարութայի Կորդուաց ... էր
... ընդ Աղուանից ... Ծոփաց ... :

[illegible] ... : [illegible]

[illegible]

[illegible] 351). [illegible]

[illegible][1] [illegible]":

---

1. [illegible]

[illegible]

[illegible] (d'Herbelot) [illegible]

[illegible] (Jean Otter) [illegible] 1736–1743 [illegible] Voyage en Turquie et en Perse (Paris, 1748) [illegible] 268 [illegible]. "Djezirai Ibni Umer est dans le voisinage de Mardin, et le Djoudi ou mont Ararat ([illegible]) est à deux heures de chemin

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] –

à l'est de la première... Sur son sommet, qui se voit de Mosul, l'on a bâti une mosquée à l'endroit où l'on croit que l'arche s'arrêta, et Karyè Temanin, ou le Village des quatre-vingts, est au pied de la montagne. L'on veut que ce soit le premier endroit où Noé s'arrêta avec sa famille après la sortie de l'arche." – [illegible] ու Յովսէփ Սիմոն Ասսեմանի [illegible] Bibliotheca Orientalis, Հատոր Գ. մասն Բ. երես 785. "Thamanin octoginta, non octo significat." այսինքն "ութսունին [illegible] Ութսուն, եւ ոչ Ութ": [illegible] Գեօղ Նոյի [illegible] [illegible] Գեօղ Նոյի [illegible] է ի Գեօղ [illegible]:

[illegible][1] [illegible][2], [illegible]

---

1. "[illegible]" [illegible] 23 ([illegible], 1861):

2. [illegible] 342, [illegible] 338, ([illegible], *Bibl. Orient.* [illegible] 17, [illegible] 18, [illegible] 22, [illegible]

կարգաւորեցին ոմանք Հռոմայ եւ ընդարձակեն Գրիգոր Կասսիանոսէ՝ գերագանց Երուսաղէմ-բաց ստեղծաբանութեամբ։ — Մինչ եւ երես 37 կանոնին Ասորւոց Լերանց՝ այսպ-նուած մի խան ըմբ աւետարանութեան Երուսաղէմի "ձայն ոչ [ոք] եւ անբալին ընդ գրոց ըղձմարանոյ խաւսել", եւ ոչ Ասորւոց ճշմարտ ստեղծագործութեանց։ — Նոյնպէս երես 219-220 ժամանակ Ասորւոց ընդ եկեղեցական ազգին Հայոց եւ "Երուսաղէմայ սրբոց ընկեր-ներոյ" Լերանց՝ ոչ էրևար ուսանել կամ եկան-րեւ Հայոց մեծարման պետութեան եւ ոչ Ասորի մի։

Գ. Ասորիք մի աշխարհութեան ուսուցան եւ ի փոխ՝ հռովմէութեան առաջին ժամանակներին միջոց երեսնեւ մեծերդա-

---

երկպառակութեան հայրապետին քաղաքացւոյն ժողովոյն ՅԺԸ։ Միւսոյ կանոնաց ընդհանրա-կանութեան ժողովոյն ՅԺԸ էր թիւ յամին 316 (!) (Collection եւ այլն. Հ. Բ. երես 386), մինչ-դեռ Եփրեմի ժողովն գումարեալ է յամին 325, եւ յայտնապէս Նիկիոյ քաղաքին եր Պորտայ, նորին ժողովոյն ՅԺԸ։

կառավարութեան․ պարտէ վերադարձնելոյ եկեղեցա-
կան իշխանն եւ ատորերն․ յառաջքա
ղապետ եպիսկոպոսք, Յովհաննէս Սաադեայ եւ
ղաման Զիլգերոտ վերադարձութեան
դեմ յաղթանակ նախանձանաց պատմութիւն
Սուրբ Լուսաւորչայ ժամոյ հասանի է մի-
ջեւ աա մեջ ես ամենայն զօրս աշխարհ
ատրպատական Լեզուականութեանն եւ Վրացի
նախապատուութեան արհոյ՝ որ եկեղեցին ամենայն
հայրապետ եւ իմ՝ ժողովոյ եւ իմ՝ հայրա-
պետաց։ Այս հետեւանքներն մեջ էր դե-
րին որ եղաւ սուրբ էր նախապատիւ նա
Սուրբ եկեղեցականն՝ վարդապետական հայ-
րերաց Լեզուականութեան սուրբ հեղի-
նակաց հետ։ Ժամանակս Սուրբ Եպիսկոպոս
Զիրեկոտ հայ Վարդապետաց ժողովն (Է հա-
ղորդեալ Պարթեւ դարուն եւ ի նեղ
Զիլգերոտն), որոնց է յաջորդութեան եկեղ
նախանձանաց՝ էր ղապան Է յարաց Լեզուն
վերադարձնել, եւ որ դրանց ժամանակն դա-
րէ (յամին 340 մինչեւ ցամն 380)։ Այս ժամա-
նակին էր նոր Մերգոն ժողովն Հռոմայ
եպիսկոպոսի Լեզուականութեան (որ հայր-
նակից է գեղեցիկ հայերէն լեզուաւ

[illegible][1] [illegible]
[illegible]
[illegible] 1854, [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

---

1. [illegible]
[illegible]
[illegible] ([illegible]
[illegible] 70) [illegible]
[illegible] ([illegible]
[illegible]) [illegible]
[illegible] ([illegible]
[illegible], 1874, [illegible]), [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ([illegible]
[illegible], 1874, [illegible]) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] L'abbé [illegible]. Lagrange

[illegible]
[illegible] (
[illegible] 19–20). [illegible]
[illegible]. "[illegible]
[illegible]". [illegible] 126: [illegible]
[illegible] "[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]". ([illegible], [illegible] 49). [illegible]
[illegible]. "[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 1748: [illegible]
[illegible].
Les Actes des Martyrs d'Orient, [illegible]
[illegible]. Nouvelle édition. Tours, Alfred
Mame et fils, éditeurs, 1876.

սարկաւագին․ Եւ Մ՛ զոյգ մեծահասութեան
ժամանակ, որ իշխողութեան ամսոյն ամսաւորեալ
չափն էր"․ երես 126–127 ։ — Տարօրինակ է
գրել թէ "Մեռան հազարք հազարաց"․ (Մխ.
Չամչեան, երես 50)․ Նոյնպէս եւ Եկեղեցական-
րանի Սարգիս․ "Այս երեքս երեքսայ կողոպտեցին,
եւ հազարս հազարաց"․ երես 127 ։ — Տարօրինակ
է գրել թէ մեր ամենայնական եկեղեցի-
ին եպիսկոպոսք Աղակայ եւ Մրշապեհ, որ էշ-
խեցին ի Զմիւռնիա յամին 346, իսկ ըստ
(որ էր ամէն յամն 366) ասաց եպիսկոպոսք
Բարբա Աղայ եւ Մրշապն[1]․ Եկեղեցականութեան

1․ "Saint Barbascemin et ses compagnons souffrirent le martyre la neuvième lune du mois de janvier. Après sa mort, le siège de Séleucie et de Ctésiphon resta vacant pendant vingt ans; la violence de la persécution et la crainte empêchèrent les chrétiens de faire une nouvelle élection." F. Lagrange, 93. — "Les actes, le nom même de ce glorieux martyr (saint Barbascemin) ne se retrouvent dans aucun martyrologe grec ou latin." Հմտ. Լագրանժի, երես. 88 ։

Սարգիս էլ դարձեալ իւր Հայոց պատմութեան Արշակ Բ. հաւատարմութեան կ'երրորդ շարժեց է երր-կայունկթեան տարր երկրում՝ որ "Գլխաւոր" էր Տիգրանի կեղերը, հաւ ել իրեղեն կ'ըսէ տարօրիսն՝ յայտնի հանմանաց երկինսոյն Հեթալ ի Տիգրանի . երես 125, 165: — տարօրին էլ գրէ, իր շնորհքի Ակեփսիմա երկինքներուն, որ եսնս-րամերկրա յամին 376, գաղղիաց ամբարել դը-ւաւ Հայոց թագաւորի դուստրը՝ որ յայտնած պատանդ էր ի դրան Շապհոյ արքայի[1] . Երեւ-

---

1. "Son corps (le corps d'Acepsimas) fut jeté hors de la ville, et gardé par des soldats; néanmoins, trois jours après, par les soins de la fille du roi d'Arménie, qui se trouvait retenue en otage en ces lieux, ses saintes reliques furent recueillies secrètement." Հ. Lagrange, 137. — "Եւ մեր կարծե-եցեալ եւրա (Ակեփսիմայ) . . . ժարժեալ շնեկցիլ շեա ի քաղաքամէջն ժողովն . եւ պահապանսն ռւուզ ասքեալ պահէին : Եւ յետ երից աւուրց դստերն թագաւորին Հայոց որ պատանդ էր անդ, հրամանաւ թագաւորութեան դուստր թագա-ւորին որ էր յաղթեալ Հայոց". Հմ. Ակեփ. 101–102:

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 370 – 376 [illegible]
[illegible] "[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]". [illegible] 231. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] "[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]". ([illegible] 36, [illegible] Ֆ. Lagrange, 70). [illegible]
[illegible]
[illegible].

"Սա եւ նշխոյ խաչելոյն ձեւոյ ի ներքոյ զգեստ ձեռաց, եւ ոչ բաժակին". Երես 37. "Եւ ի ձեռն մեռելոյ հանեն, նշխոյն անցանեն ի ներքոյ զգեստն ձեռացն, եւ ոչ բաժակին նշխին սորա". Երես 220:

Ը. Յետ դարձին Հայոց ի Քրիստոնէութիւն ի ձեռն Գր. Լուսաւորչի, յանէ ի գաւառս Հայաստանի, Կեսարացւոց Եդեսիոյ եւ Մծբնայ, Եփրեմեան էին Ասորի խոհեմայնք եւ Յոյնապոսք. (տես Զենոբ Գլակ, 24. Յով. Մամիկոնեան, 59): Մծբնայ Գլակայ վանաց առաջնորդներն, որ յաջորդ էին Լուսաւորչէ Ձեռնե յառաջ Եղիշէ ... Ասորի, ... ի նոյն Քրիստոնէութեան ի Հայս ... էին ի գիր ... որ ... Ասորի ... եւ նոյն ... հաստատեալ ... էր "Ասորւոց ..." (տես Զենոբ Գլակ, 19. Յով. Մամիկոնեան, 59): ... Ասորի ... նշանաւոր ... Լուսաւորչէ եւ նոյն ... եւ ... Եդեսիոյ եւ Մծբնայ ...

[illegible] 7 ([illegible] [1] [illegible]), [illegible] 15 ([illegible]), [illegible] 6, 10, 11, 29, 32, 36–37, 38, 42, 44, 45–46, 48, 74, 114, 117, 230–231[2], 252, 272 :

[illegible]

---

1. [illegible]

2. [illegible] 230–231, [illegible] 621, ([illegible]):

աննմանութեանց եւ [illegible] [illegible] են
անհարազատ [illegible] ի միաբանու-
թեանց. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-
ւոյն՝ որ [illegible] յարաբերութեանց, [illegible]-
[illegible]թեանց, [illegible] եւ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]: Եւ [illegible] [illegible] եւ [illegible]-
[illegible] [illegible] [illegible] ի [illegible] եւ
[illegible] [illegible], եւ [illegible] ին
[illegible] [illegible] [illegible]՝ յարա-
բերութեանն եւ [illegible]թեանն իւր
[illegible] [illegible], եւ ին Աստուծոյ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]-
[illegible] [illegible] որ [illegible] [illegible]
եւ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ի
[illegible] [illegible]: Այս Աստուծոյ, որ [illegible] [illegible]-
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], եւ
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]-
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-
[illegible] [illegible]՝ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-
[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [1]:

[illegible]:

([illegible]:)

---

1. [illegible] 171 [illegible] 191 [illegible]:

<p align="center">~~~~~~~~~~</p>

Ծանօթութիւն 43 երեսին

Եւ մինչ ես Հ. Ղուկաս [illegible] ի Աշխ-
արհագրութեան [illegible] [illegible] եւ [illegible]
[illegible] [illegible] Բիւզանդացւոց. այլ [illegible]
[illegible] ի [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] ի [illegible] [illegible] [illegible]
եւ [illegible] [illegible] [illegible] եւ [illegible] [illegible] [illegible]։

Բայց [illegible] այլ եւ [illegible] ի [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-
[illegible], եւ այլ եւ [illegible]-
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
որ է ի [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-
[illegible], եւ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]։
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] է ի [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] (եւ [illegible] [illegible])
[illegible] է ի [illegible] [illegible]։ Բիւզանդա-
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
եւ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ի [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], եւ ի [illegible] [illegible]
եւ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] „ո՛ր [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]". երես 22։

[illegible] եւ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] եւ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], եւ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] է ի [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] է [illegible] [illegible], [illegible]
երես 485. "[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ի [illegible] [illegible] որ [illegible] [illegible], ի [illegible]
որ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]": [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ([illegible]
[illegible], ԺԲ. երես 22) [illegible] [illegible] եւ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] եւ
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ի [illegible]." [illegible] որ
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] ի [illegible]
[illegible] [illegible], եւ [illegible] ի [illegible]
[illegible] որ [illegible] [illegible]: [illegible]
[illegible] եւ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], եւ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]": [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

զՍարգսագ եւ զԿիրակոս. "Յանձնեցան ամեն ի Վէ
գաղթանն նոյն յետ մտին վանսն ի Միջագետաց
երեսն. Բայց ծանուցանեն եւս ի ձեռն մեզ, ի
վանսն Սարգսագայ (այս. ի վանսն Կիրակո_
սայ), որ է մօտ առ Եփրատն". Երես 10. Եւ
գրեթէ. "Եւ զնոյն ժամանակ եւ սուրբ
զԹէոդորոսն եւս ի վանսն Սարգսագայ
(այս. ի վանսն Կիրակոսայ) յուղարկեն
Ձայնս, եւ երկուս յանձանձ կացմամբ եւ
զանձանց առն Մարդիկ Կարապետ. եւ
եւս ի Միջոց ամենայն, եւ Տարբերակ
եւ անձնէր առ Խաչադրէ". Երես 364:
Արդ որ վերայէ անդրերէն բնագիրն
կարգաւորէ ննջեցեալ՝ Էջմ կողմ արգելել
զանձանձն Սարգսագ. Բայց որոշեալ դրեն
Սարգսագ եւ Միջին Հայք էր մշակին
մերձաւոր Կեսարիաւ (տես Միջերկրա_
կայսր-Կոմսեր մերես 46 փրանկ), եւ չէ
է՛ հին զառածէ ինչ ժամանակս Ներսէ_
սայն Քահանայ Եղին, համաձայն է որ
վերայէ զՍարգսագ վանս էր Տարսոյ
ի Կարգաւոր գտանեալն ի յերեւ զՄերձաւոր_
գաղթակէ Կարոյն: Յայտնի է ինչ Գիրգորի
Կաթողիկոսն Արգամանոյ (ի ձեռն գաւառ)

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]